

KATARZYNA PEJDA

XIAO JING 孝經
— WCZESNE ZNACZENIE POJĘCIA *XIAO* 孝
I TŁUMACZENIE TEKSTU

XIAO JING 孝經 — EARLY MEANING OF *XIAO* 孝
AND TRANSLATION OF TEXT

Abstract. The paper contains translation of Confucian classical text *Xiao Jing* into Polish with analysis of early meaning of *xiao*, usually translated into English as a “filial piety.” Loving and caring for one parents while they are alive and offer sacrifices after their death is the core meaning of *xiao*. A person who learnt to obey and care for parents is able to extend that feeling to others outside the family. That makes *xiao* the root of *ren* — an exemplary behaviour towards all people. Hence learning how to behave in *xiao* way is first stage of Confucian self-developement. Traditionally ascribed to Confucius’ student Zengzi, *Xiao Jing* provides short but important insight into one of Confucian core ethical concepts.

Key words: *Xiao Jing*; Zengzi; Confucius; Confucian ethical concepts; self-developement; *xiao*; filial piety; *ren*; behaviour towards people.

Jednym z podstawowych założeń wczesnej myśli konfucjańskiej był pogląd, że wiedza i mądrość są efektem właściwego postępowania i posiadania cnót moralnych. W przeciwieństwie do świata filozofii zachodniej przedmiotem chińskiej refleksji epistemologicznej nie było badanie natury prawdy czy też poszukiwanie prawdy w odróżnieniu od fałszu. Największą wagę przywiązywano do opisu relacji między sercem/umysłem (*xin* 心) a przedmiotem; podmiotem poznawczym a tym, co może zostać poznane; między wiedzą teoretyczną a wiedzą praktyczną; doświadczeniem a postrzeganiem; umiejętnościami odróżnienia tego, co słuszne, od tego co niesłuszne. Teoria poznania była zatem ściśle powiązana z aksjologią (XU i HUANG 2008, 40).

Dr KATARZYNA PEJDA — Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Humanistycznych, Katedra Sinologii; adres do korespondencji — e-mail: katarzynapejda@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3091-0534>.

Rozważania na ten temat można znaleźć już w *Analektach*, gdzie znaki „mądrość” (*zhi* 知) oraz „ideał moralny/idealna relacja” (*ren* 仁) pojawiają się razem w kilku rozdziałach (VI.20, VI.21, VII.27, IX.28, XV.32, XVI.9), przy czym z kolejności omawianych pojęć można wysnuć wniosek, że wiedza na temat spraw związanych z moralnością i słusznym postępowaniem jest koniecznym warunkiem stania się człowiekiem moralnie doskonałym (*junzi* 君子) i postępowania zgodnie z *ren*. Zapytany o to, czym jest wiedza, Konfucjusz odpowiedział:

[樊遲] 問知。子曰：“知人”。

„to oznacza ‘znać ludzi’” (*Analekta*, XII.12).

Należy zatem podkreślić, że chodzi tu przede wszystkim o wiedzę dotyczącą sposobów funkcjonowania ludzi w społeczeństwie. Mencjusz uznał, że dyspozycją do zdobywania wiedzy jest umiejętność rozróżnienia tego, co słuszne, od tego, co niesłuszne (*Shifēi zhī xīn, zhìzhī duān yě* 是非之心, 智之端也) (*Mengzi*, Gongsunchou I). Wiedza *zhi* została w jego wywodzie wymieniona jako czwarta cnota — po cnotach altruizmu (*ren* 仁), prawości (*yi* 義) oraz obyczajności (*li* 禮). Myśl tę rozwijali w późniejszych czasach filozofowie neokonfucjańscy — m.in. Zhang Zai i Zhu Xi. Wielu chińskich myślicieli podzielało zatem pogląd, że człowiek może i powinien poznawać świat, a ponieważ warunkiem zdobycia właściwej wiedzy było posiadanie cnót, podmiot poznawczy powinien zatem doskonalić się moralnie¹ (XU i HUANG 2008, 41).

Dla wczesnych konfucjanistów świat zewnętrzny był interesujący o tyle, o ile dostarczał wzorców do właściwych moralnie zachowań. Niebo (*tian* 天) i naturalny ład (*dao* 道) były źródłem porządku społecznego.

天敘有典，勅我五典五惇哉！天秩有禮，自我五禮有庸哉！同寅協恭和衷哉！天命有德，五服五章哉！天討有罪，五刑五用哉！[...] 天聰明，自我民聰明，天明畏自我民明威。達于上下，敬哉有土。] <尚書- 皋陶謨>

„[Społeczne] relacje wraz z obowiązkami pochodzą z nieba. Do nas [władców] należy to, aby [ten ład] zaprowadzić [w społeczeństwie] i oto jest! Pięć właściwych zachowań! [Społeczna] hierarchia wraz z jej ceremoniałem pochodzą z nieba. Do nas [władców] należy odprawianie tych pięciu ceremonii. I oto stają się one powszechnie [odprawiane]! [Władca i ministrowie] jednoczą się w szacunku [do nich]. I oto moralne zachowanie [przychodzi ludziom] z łatwością! Niebo naznacza cnotliwych — czyż nie ma pięciu szat

¹ Filozofowie zachodni twierdzili, że to myślenie racjonalne i mądrość wiedzą człowieka do cnoty, mądrość zaś i wiedza są warunkiem cnoty.

i pięciu na nich wzorów? Niebo karze winnych — czy nie ma pięciu kar i pięciu ich zastosowań? [...] Niebo słyszy i widzi, podobnie jak nasz lud słyszy i widzi. Niebo jasno [wskazuje to, czego się] obawiać, a nasz lud w oczywisty [sposób] się tego obawia. Oto połączenie między tym, co na górze, a tym, co na dole, szlachetni, zaiste, są ci, którzy [rządzą] ziemią”².

Analogicznie do poszukiwania źródeł ładu społecznego w otaczającym świecie wzorców relacji międzyludzkich poszukiwano tam, gdzie powstają one w sposób naturalny, czyli w rodzinie. Rodzina/klan była podstawową jednostką społeczną, świadomość zaś przynależności do grupy stanowiła ważną część tożsamości każdego człowieka (RUDD 1914). Relacje rodzinne wraz z towarzyszącymi im emocjami — miłością do rodziców i szacunkiem do starszych — stanowiły wzorzec dla innych relacji, zachowanie zaś wobec członków klanu — wzorzec zachowań wobec innych ludzi.

Autorstwo *Xiao Jing* przypisuje się uczniowi Konfucjusza — Zengzi, lecz najprawdopodobniej dzieło zostało skompilowane później — w okresie Walczących Królestw lub nawet za czasów wczesnych Han. *Xiao Jing* składa się z osiemnastu części. W kolejnych rozdziałach omówiono, co oznacza zachowanie zgodne z *xiao* dla osób o różnej pozycji społecznej, począwszy od władcy — Syna Nieba, na zwykłych ludziach skończywszy. Tekst zawiera także opis, w jaki sposób zachowanie zgodne z *xiao* przyczyniało się do rozwoju moralnego. Człowiek, ucząc się posłuszeństwa i miłości do własnych rodziców, nabywał również kompetencji koniecznych, by móc stać dobrym władcą lub posłusznym poddanym. Dopiero gdy nauczył się postępowania zgodnego z *xiao*, był gotów, aby właściwie wypełniać obowiązki wobec żywych — budując harmonijnie funkcjonujące społeczeństwo, oraz umarłych — grzebiąc ich zgodnie z rytuałem *li* i gwarantując zjednoczenie z bóstwami.

WCZESNE ZNACZENIE XIAO

Xiao to koncepcja, która pojawia się w wielu znaczących tekstach klasycznych. Znaczenie tego pojęcia ulegało zmianom wraz z rozwojem myśli chińskiej. Słownik *Shuowen Jiezi* podaje, że znak *xiao* składa się z dwóch elementów: na górze znajduje się element ‘stary’ (*lao* 老), a na dole dziecko (*zi* 子) i oznacza tyle, co ‘przodować w służeniu [rodzicom] (*shan shi* 善事)’.

² Tłumaczenie za Jamesem Legge. „皋陶謨 — Counsels of Gao-yao”, Chinese Text Project, dostęp 28.12.2018, <https://ctext.org/shang-shu/counsels-of-gao-yao>.

Z napisów na brązach świątynnych z czasów Zachodnich Zhou, przeznaczonych do składania ofiar, wynikało, że *xiao* miało także konotacje ze znakiem *xiang* 享 w znaczeniu *xian* 獻 (o związku między dwoma znakami wspomina się w *Shuowen Jiezi*: *yongxiao yongxiang* 用孝用享, *xiaoxiang* 孝享, *xiangxiao* 享孝), co odnosiło się do składania ofiar (KNAPP 1995). Ofiary składano nie tylko najbliższym (co wyklucza ograniczenie znaczenia *xiao* jedynie do posłuszeństwa synowskiego), lecz także wujom i stryjom, braciom, linii rodowej (*dazong* 大宗), starszyźnie (*zonglao* 宗老), rodom pobocznym (*zongshi* 宗室), świątyni przodków (*zongmiao* 宗廟) przyjacielom (*pengyou* 朋友), teściom (*hungou* 婚媾) oraz duchom (*wenshen* 文神). Zmiany znaczenia *xiao* wynikały ze zmian politycznych. Wraz z powolnym upadkiem domu Zhou linie rodowe przestały mieć aż tak duże znaczenie, a wraz z tym poczęła zmniejszać się waga ceremoniału związanego ze składaniem ofiar. Zachowanie zgodne z *xiao* przestało zatem zaspokajać potrzeby lineażu, a zaczęło mieć na uwadze spełnianie potrzeb domów patriarchalnych. Zamiast składania ofiar przodkom ważniejsze stało się posłuszeństwo wobec głowy rodu. Pod koniec okresu Walczących Królestw elity *ru* 儒 ponownie zmodyfikowały znaczenie *xiao*, podkreślając znaczenie lojalności wobec władcy. Koncepcja *xiao* łączyła zatem w sobie trzy aspekty: społeczny, polityczny i religijny (ibid.).

W *Księdze Dokumentów* (*Shàng Shū* 尚書) w rozdziale *Jiu Gao* 酒告 pojawia się fraza *xiaoyang* 孝養 父母, co oznacza ‘karmić rodziców’. W *Zhong Yongu* 中庸, jednym z rozdziałów *Zapisków o Rytuale* (*Lǐjì* 禮記) *xiao* ma znaczenie ‘wykonywać wolę przodków’:

子曰。武王、周公、其達孝矣乎。夫孝者。善繼人之志、善述人之事者也

„Konfucjusz powiedział: Król Wu i Księżę Zhou, jakże kompletne było ich *xiao*. Poprzez *xiao* przodowali w kontynuowaniu woli przodków, przodowali w przekazywaniu ich przedsięwzięć”.

W *Analektach* zaczęto podkreślać etyczne znaczenie omawianego terminu. Zachowanie zgodne z *xiao* było, według Konfucjusza, podstawą ideału etycznego *ren* (*Xiàodì yě zhě, qí wèi rénzhī běn yǔ* 孝弟也者, 其為仁之本與) (*Analekta*, I.2). Ponieważ *xiao* na najwcześniejszym etapie życia człowieka oznacza tyle, co „być posłusznym rodzicom, być dobrym dla rodziców” było również punktem wyjścia dla dalszego samodoskonalenia. Budowanie właściwych relacji w kręgu osób najbliższych stanowiło wzorzec dla budowania relacji poza rodziną i fundament chińskiego porządku społecznego. Postępowanie zgodne z *xiao* nie ograniczało się jedynie do właściwego zachowania

wobec innych. Szacunek do rodziców powinien przejawiać się także poprzez dbałość o własne ciało, ponieważ było ono ich darem, oraz o dobre imię, co przysparzało sławy rodowi.

Z *xiao* związany był szeroki zakres stanów emocjonalnych i właściwych zachowań w stosunku do innych ludzi (nie tylko do rodziców czy ojca). W *Xiao Jingu* pojawia się zapis, że zachowanie zgodne z *xiao* jest najlepszą metodą uczenia właściwych emocji:

教民親愛，莫善於孝

„Nie ma lepszej metody nauczania ludu miłości wobec bliskich niż [wpa-
janie im] posłuszeństwa [wobec bliskich]”. (*Xiao Jing*, część 廣要道).

Pojęcie *xiao* było ściśle związane z innymi koncepcjami i zachowaniami. Przede wszystkim z przestrzeganiem odpowiednich do sytuacji norm *li*, w zależności od tego, czy służy się żywym, czy składa pośmiertne ofiary, czy jest to żałoba po zmarłym, czy też składanie mu ofiar, stąd zarówno w tekście *Analektów*, jak i w *Mengzi* znalazł się zapis:

生事之以禮；死葬之以禮，祭之以禮

„Gdy [rodzice] żyją należy służyć im zgodnie z obyczajem, gdy umrą należy pochować ich zgodnie z obyczajem i składać im ofiary zgodnie z obyczajem” (*Analekta*, II.5; *Mengzi*, 3A.2).

Pielęgnowanie rodziców, nie powinno ograniczać się jedynie do dostarczania im jedzenia i picia (co było traktowane jako oczywiste), lecz być przede wszystkim okazywaniem im szacunku, co w *Analektach* wyrażono słowami:

「今之孝者，是謂能養。至於犬馬，皆能有養；不敬，何以別乎？」

„w dzisiejszych czasach posłuszeństwo [wobec rodziców i starszych] oznacza dla ludzi tyle co ich nakarmić. Lecz karmi się także psy i konie. Jeśli nie szanujesz [rodziców i starszych], to gdzież tu różnica [między stosunkiem do rodziców i do zwierząt]?” (*Analekta*, II.7).

Zachowanie zgodne z *xiao* polegało także, na okazywaniu odpowiednich uczuć i emocji ludziom spoza własnego klanu:

臨之以莊則敬，孝慈則忠

„traktuj lud z powagą, a będzie się zachowywał z szacunkiem. Bądź posłuszny wobec [przełożonych] i życzliwy [wobec ludu], a będą postępować zgodnie z poczuciem powinności” (*Analekta*, II.20).

Analekta, *Mengzi* oraz *Xiao Jing* to teksty, w których informacje dotyczące zachowania *xiao* wzajemnie się uzupełniają, dając czytelnikowi pełen obraz tego, jak rozumieli to pojęcie wcześnie konfucjańscy filozofowie. *Analekta* są pierwszym tekstem, w którym pojawia się idea trzyletniej żałoby po rodzicach (KNAPP 1995). W jednym z rozdziałów mówi się o niej w kontekście zachowania władców Shang:

高宗諒陰，三年不言。』何謂也？』子曰：『何必高宗，古之人皆然。君薨，百官總已以聽於冢宰，三年。』

„[...] Kiedy Gaozong³ był w żałobie po ojcu, ukrył się w chacie i trzy lata nic nie mówił. Cóż to oznacza? Mistrz powiedział: ‘Nie tylko Gaozong, wszyscy starożytni zachowywali się w ten sposób. Gdy władca odszedł, urzędnicy dworscy zbierali się razem, aby przez trzy lata wykonywać polecenia premiera’” (*Analekta*, XIV.40).

Uzasadnieniem dla trzyletniego okresu żałoby było, według Konfucjusza, to, że małe dziecko po trzech latach opuszczało ramiona opiekującej się nim matki. W tym samym rozdziale Mistrz wyraził przekonanie, że trzyletniej żałobie powinien towarzyszyć szczerzy żal po stracie rodziców, w przeciwnym razie zachowanie to traci swój sens (*Analekta*, XVII.21). W *Analektach* wyraźnie podkreślono też, że *xiao* jest fundamentem wzorcowej relacji *ren*, a co za tym idzie — wstępnym procesem socjalizacji – przygotowaniem do samodoskonalenia poprzez naukę *xue*. Mencjusz z kolei zauważył, że uczucia wobec rodziców i rodzeństwa są wrodzone i naturalne dla każdego człowieka:

孩提之童，無不知愛其親者；及其長也，無不知敬其兄也。親親，仁也；敬長，義也，

„[Jeśli chodzi o] dzieci noszone w ramionach, wszystkie wiedzą, jak kochać swoich rodziców; zaś gdy podrosną, wszystkie wiedzą, jak szanować swoich starszych braci. Miłość do rodziców — to *ren*; szacunek dla starszych — to *yi*” (*Mengzi*, VII.A.15).

Służenie rodzicom i posłuszeństwo wobec starszych to źródło cnót *ren* i *yi*:

仁之實，事親是也；義之實，從兄是也。智之實，知斯二者弗去是也；禮之實，節文斯二者是也；樂之實，樂斯二者。

„Istotą cnoty [altruizmu] *ren* jest służenie rodzicom; istotą cnoty [prawości] *yi* jest bycie posłusznym wobec starszych braci. Istotą mądrości *zhi* jest wiedzieć

³ Jeden z władców dynastii Shang 商 (1600–1046 p.n.e)

o tych dwóch [zachowaniach] i nie zarzucać ich. Istotą postępowania zgodnego z [obyczajnością] *li* jest [dodawanie] tym dwóm [zachowaniom] oszczędnej elegancji. Istotą muzyki jest znajdowanie upodobania w tych dwóch [zachowaniach]” (*Mengzi*, IV.A.27).

W *Xiao Jing* posłuszeństwo wobec rodziców i starszych, a także służenie im zostało przedstawione jako zachowanie najważniejsze i najbardziej wartościowe, które jest istotą cnoty *de* 德. W kolejnych rozdziałach tekstu przedstawiono związane z *xiao* obowiązki poszczególnych warstw społecznych. Do wywiązywania się z nich zobligowani byli wszyscy ludzie — od Syna Nieba począwszy, na prostym ludzie skończywszy. Posłuszeństwo i bojaźń wobec rodziców oraz zwierzchników zapewniały nie tylko ład na ziemi, lecz także ład kosmiczny, ponieważ człowiek, poprzez swą właściwą postawę, tworzył trójcę z niebem i ziemią, a poprzez składanie ofiar — jednoczył przodków z bóstwami oraz zapewniał ciągłość kultury (LÄÄNEMETS 1996).

Xiao było zwykle tłumaczone na angielski jako „filial piety” — „nabożność synowska” lub „posłuszeństwo synowskie”. Ze względu na o wiele szerszy zakres znaczeniowy, który trudno jest oddać jednym słowem, zdecydowałam się pozostawić ten termin bez tłumaczenia, zapisując go transkrypcją *pinyin*, której używam w całym niniejszym tekście. Tłumaczenia fragmentów *Księgi Pieśni* za Marzenną Szlenk-Illiewą.

孝经 XIAO JING — PRZEKŁAD

開宗明義 POCZĄTKOWE OBJAŚNIENIE TEKSTU

仲尼居，曾子侍。子曰：「先王有至德要道，以順天下，民用和睦，上下無怨。汝知之乎？」曾子避席曰：「參不敏，何足以知之？」子曰：「夫孝，德之本也，教之所由生也。復坐，吾語汝。身體髮膚，受之父母，不敢毀傷，孝之始也。立身行道，揚名於後世，以顯父母，孝之終也。夫孝，始於事親，中於事君，終於立身。《大雅》云：『無念爾祖，聿脩厥德。』」

Zhong Ni⁴ był w domu, usługiwał mu Zengzi. Mistrz powiedział: Pierwsi Królowie posiadli najwyższą cnotę i ograniczali się [do działania zgodnego z] naturalnym ładem *dao*, aby bez przeszkód rządzić światem, [by] lud doświadczał harmonii i życzliwości, między zaś tymi, co na górze, a tymi, co na dole nie było nienawiści. Czy wiesz, cóż to takiego?

⁴ Konfucjusz.

Zengzi wstał ze swojej maty i rzekł: Jakże miałbym, ja Shen, który jestem niezbyt bystry, to wiedzieć?

Mistrz powiedział: To *xiao*. *Xiao* jest korzeniem, podstawą cnoty *de* i tym, z czego wyrasta wszelkie nauczanie [moralności]. Usiądź, opowiem ci o tym.

Ciało, [każdy] włos i [każdy kawałek] skóry otrzymaliśmy od rodziców, nikt ośmiela się zatem ich niszczyć i ranić⁵. Oto początek posłuszeństwa [wobec rodziców]. Gdy zdobędziemy pozycję [społeczną], podążamy drogą naturalnego ładu *dao*, by chwalono nasze imię w przyszłości, [czynimy to po to], aby nasi rodzice stali się sławni, oto koniec posłuszeństwa [wobec rodziców].

[Dlatego] *xiao* rozpoczyna się od służenia rodzicom, trwa jako służba władcy i kończy się zdobyciem pozycji [społecznej]⁶.

W Księdze Pieśni zapisano:

„Czyż własnych przodków już nie pomnicie?

Ten, który cnoty swe doskonali”⁷.

天子 SYN NIEBA

子曰：「愛親者，不敢惡於人；敬親者，不敢慢於人。愛敬盡於事親，而德教加於百姓，刑於四海。蓋天子之孝也。《甫刑》云：『一人有慶，兆民賴之。』」

Mistrz powiedział: Ten, kto kocha [swoich] rodziców, nie ośmieli się czynić zła innym ludziom. Ten, który poważa [swoich] rodziców, nie ośmieli się być arogancki wobec ludzi. Gdy miłość i szacunek [Syna Nieba] objawią się w pełni w służbie rodzicom, wtedy jego cnota *de* i nauczanie zostaną przekazane ludowi i stanie się wzorcem [dla wszystkich] pośród czterech mórz. Oto właśnie *xiao* Syna Nieba.

W Fu Xing⁸ powiedziano:

„Gdy jeden człowiek⁹ ma [powód, by świętować], wielu ludzi polega [na tym, co sprawia, że on świętuje].

⁵ Szacunek do własnego ciała jest ważnym elementem posłuszeństwa *xiao*.

⁶ Zachowanie *xiao* nie polega jedynie na służeniu rodzicom, lecz także na własnym samorozwoju uwiecznionym zdobyciem właściwej pozycji społecznej.

⁷ Pieśń 235, „Wen Wang” (*Wen Wang* 文王), w: KONFUCJUSZ, *Księga Pieśni*, przeł. Marzenna Szlenk-Iliewa (Warszawa: Wydawnictwo ALFA, 1995), 316.

⁸ Chodzi o *Lu Xing* 呂刑, jedną z części *Księgi Dokumentów* (*Shang Shu* 尚書).

⁹ Chodzi o władcę.

諸侯 KSIĄŻĘTA

在上不驕，高而不危；制節謹度，滿而不溢。高而不危，所以長守貴也。滿而不溢，所以長守富也。富貴不離其身，然後能保其社稷，而和其民人。蓋諸侯之孝也。《詩》云：「戰戰兢兢，如臨深淵，如履薄冰。」

Ponad wszystkimi, ale bez pychy; na wysokościach, lecz nie zagrożeni. [Nakładający na siebie] więzy skromności, świadomi ograniczeń, są syci, lecz nie trwonią [majątku]. [Przebywać] wysoko [unikając] zagrożeń - tak chroni się to, co szlachetne. [Być] sytym, lecz nie trwonić [majątku] - tak chroni się to, co cenne. Gdy to, co szlachetne i to co, cenne pozostaje przy nich, wtedy mogą oni chronić [ołtarze] bogów ziemi i ziarna¹⁰, zapewniając harmonię ludowi i elitom. Oto właśnie *xiao* książąt.

W Księdze Pieśni zapisano:

„Więc drżący, strwożony krok stawiam,
jak gdyby na skraju przepaści,
jak gdybym na kruchym stał lodzie”¹¹.

卿大夫 WYSOCY MINISTROWIE

非先王之法服不敢服，非先王之法言不敢道，非先王之德行不敢行。是故非法不言，非道不行；口無擇言，身無擇行。言滿天下無口過，行滿天下無怨惡。三者備矣，然後能守其宗廟。蓋卿、大夫之孝也。

《詩》云：「夙夜匪懈，以事一人。」

Nie śmiać zakładać szat innych niż te, które zostały zadekretowane przez Pierwszych Władców, nie śmiać wypowiadać innych słów niż te zadekretowane przez Pierwszych Władców, nie śmiać podążać inną drogą niż droga cnoty *de* Pierwszych Władców. Dlatego właśnie, jeśli [słowa są niezgodne] z [tym] wzorcem, to nie są wymawiane, [jeśli zaś czyny] nie są zgodne z naturalnym łaodem *dao*, nie dokonuje się ich. W mowie [zatem] nie mają oni wyboru co do słów; w postawie zaś nie mają wyboru co do czynów. Ich mowa wypełnia kraj, lecz nie ma w niej nic błędnego, ich czyny wypełniają kraj, lecz nie ma skarg na [ich] okrucieństwo.

¹⁰ She Ji 社稷, dosł. ‘bogowie ziemi i ziarna’. Składanie im ofiar było obowiązkiem króla. She Ji może też oznaczać ‘państwo’.

¹¹ Pieśń 195, „Surowe Niebiosa” (*Xiao Min* 小旻), w: KONFUCJUSZ, *Księga Pieśni*, przeł. Marzenna Szlenk-Iliewa, 249

Gdy te trzy rzeczy [ich szaty, ich słowa, ich czyny] są gotowe [tak jak być powinny], wtedy mogą oni chronić świątynie swoich przodków. Oto *xiao* wysokich ministrów.

W Księdze Pieśni zapisano:

„Ni w dzień ni w nocy nie przestaje służyć Jedynemu [władcy]”.

士 URZĘDNICY

資於事父以事母，而愛同；資於事父以事君，而敬同。故母取其愛，而君取其敬，兼之者父也。故以孝事君則忠，以敬事長則順。忠順不失，以事其上，然後能保其祿位，而守其祭祀。蓋士之孝也。《詩》云：「夙興夜寐，無忝爾所生」。

Tak jak służy ojcu, [tak] służy też matce, miłość [do nich] jest bowiem jednaka. Tak jak służy ojcu, [tak] służy też władcy, szacunek [do nich] jest bowiem jednaki. Dlatego matka otrzymuje jego miłość, władca otrzymuje jego szacunek, tym zaś, który [otrzymuje] jedno i drugie, jest ojciec. Dlatego służąc władcy za pomocą *xiao*, jest się lojalnym; służąc zaś starszym z szacunkiem, jest się posłusznym. Nie zaniedbując [okazywania] posłuszeństwa i lojalności w służbie tym, którzy stoją [od nich] wyżej, mogą zabezpieczyć swoje stanowisko i zachować [możliwość] składania ofiar. Oto czym jest *xiao* pomniejszych urzędników.

W Księdze Pieśni zapisano:

„Wcześniej wstawaj, kładź się późno¹²,
nie hańb tych, którzy dali ci życie”.

庶人 ZWYKLI LUDZIE

用天之道，分地之利，謹身節用，以養父母，此庶人之孝也。故自天子至於庶人，孝無終始，而患不及者，未之有也。

Używając naturalnego ładu *dao*, [którego źródłem jest] niebo, dzielą korzyści [z uprawy] ziemi. Używają ich oszczędnie, aby wykarmić swoich rodziców. Oto jest właśnie *xiao* zwykłych ludzi. Dlatego począwszy od Syna Nieba na zwykłych ludziach skończywszy, nigdy nie było takiego, którego [postępowanie zgodne z] *xiao* nie miałyby końca ani początku, a którego dotyczyło by cierpienie.

¹² Podobne słowa znajdują się w pieśni 58, „Prostak” (*Mang 氓*), w: KONFUCJUSZ, *Księga Pieśni*, tłum. Marzenna Szlenk-Iliewa, 85

三才 TRZY MATERIE¹³

曾子曰：「甚哉，孝之大也！」子曰：「夫孝，天之經也，地之義也，民之行也。天地之經，而民是則之。則天之明，因地之利，以順天下。是以其教不肅而成，其政不嚴而治。先王見教之可以化民也，是故先之以博愛，而民莫遺其親，陳之德義，而民興行。先之以敬讓，而民不爭；導之以禮樂，而民和睦；示之以好惡，而民知禁。《詩》云：『赫赫師尹，民具爾瞻。』」

Zengzi rzekł: Zaiste, wielkie jest *xiao*.

Mistrz odpowiedział: *Xiao* jest stałym [sposobem funkcjonowania] nieba, jest [tym, co] słuszne na ziemi, jest [właściwym] zachowaniem ludu. Niebo i ziemia niezmiennie [funkcjonują w taki, a nie inny sposób], lud zaś czyni [tak samo]. Dlatego [należy użyć] jasności nieba i korzyści [związanych z uprawą] ziemi, aby sprawnie [rządzić] państwem. W ten sposób nauczanie nie jest srogie, lecz skuteczne, a rządy nie są surowe, lecz wprowadzają porządek.

Pierwsi Królowie widzieli, że ich nauczanie może zmienić lud. Dlatego najpierw [okazali] bezbrzeżną miłość, a lud nie zaniedbywał swoich rodziców. Dali im za przykład cnotę *de* oraz prawość, to zaś pobudziło lud do postępowania [zgodnie z nimi]. Najpierw [okazywali ludowi] szacunek i umiejętność kompromisu, a lud zaprzestał sporów; wiedli ich przy pomocy rytuałów i muzyki, a pośród ludu zapanowała harmonia i pokój; pokazali im to, co kochają i to, czego nienawidzą, zaś lud pojął, czego nie wolno mu czynić.

W Księdze Pieśni zapisano:

„Nauczycielu Yin, wspaniały,
lud cały w ciebie jest wpatrzony!”¹⁴

孝治 RZĄDY XIAO

子曰：「昔者明王之以孝治天下也，不敢遺小國之臣，而況於公、侯、伯、子、男乎？故得萬國之歡心，以事其先王。治國者，不敢侮於鰥寡，而況於士民乎？故得百姓之歡心，以事其先君。治家者，不敢失於臣妾，而況於妻子乎？故得人之歡心，以事其親。夫然，故生則親安之，祭則鬼享之。是以天下和平，災害不生，禍亂不作。故明王之以孝治天下也如此。

《詩》云：『有覺德行，四國順之。』」

¹³ Trzy materie to niebo, ziemia i ludzie. Zestawienie tych trzech znajduje się w *Księdze Przemian* 《易传·系辞下》：有天道焉，有人道焉，有地道焉。

¹⁴ Pieśń 191, „Góry Południa są wysokie” (*Jie Nan Shan* 節南山), w: KONFUCJUSZ, *Księga Pieśni*, przeł. Marzenna Szlenk-Iliewa, 236

Mistrz powiedział: Wtedy, gdy oświeceni królowie zarządzili państwem [zgodnie z] *xiao*, nie ośmielali się porzucać ministrów mniejszych państw, czyż mogliby zatem porzucić książęta, markizów, hrabiów, i baronów? Dlatego też zdobyli [sobie] przyjazne serca [władców] dziesięciu tysięcy krajów, aby [także] służyli Pierwszym Władcom. Ci, którzy władali krajem, nie ośmielali się poniżać bezzennych i wdów, jakże zatem mieliby poniżać urzędników i lud. Dlatego też zdobyli [sobie] przyjazne serca ludu, aby służyli władcom, ich przodkom. Ci, którzy zarządzili klanami, nie ośmielali się poniżać swoich sług i konkubin, jakże zatem mogliby poniżać swoje żony i synów. Dlatego też zdobyli [sobie] przyjazne serca ludzi, aby służyli oni [swoim] rodzicom. W tenże sposób za życia rodzice [zaznawali] pokoju, po śmierci zaś ich duchy radowały się [składanymi] ofiarami. W ten sposób w całym państwie panowały harmonia i pokój, nie było klęsk żywiołowych, nie następowały nieszczęścia i rebelie. W ten oto sposób oświeceni królowie zarządzili państwem za pomocą *xiao*.

W Księdze Pieśni zapisano:

„Tyle bowiem prostoty w cnotliwych postępkach,
że wszystkie kraje wokół jemu są posłuszne”¹⁵.

聖治 RZĄDY MĘDRCÓW

曾子曰：「敢問聖人之德，無以加於孝乎？」子曰：「天地之性，人為貴。人之行，莫大於孝。孝莫大於嚴父。嚴父莫大於配天，則周公其人也。昔者，周公郊祀後稷以配天，宗祀文王於明堂，以配上帝。是以四海之內，各以其職來祭。夫聖人之德，又何以加於孝乎？故親生之膝下，以養父母曰嚴。聖人因嚴以教敬，因親以教愛。聖人之教，不肅而成，其政不嚴而治，其所因者本也。父子之道，天性也，君臣之義也。父母生之，續莫大焉。君親臨之，厚莫重焉。故不愛其親而愛他人者，謂之悖德；不敬其親而敬他人者，謂之悖禮。以順則逆，民無則焉。不在於善，而皆在於凶德，雖得之，君子不貴也。君子則不然，言思可道，行思可樂，德義可尊，作事可法，容止可觀，進退可度，以臨其民。是以其民畏而愛之，則而象之。故能成其德教，而行其政令。

《詩》云：『淑人君子，其儀不忒。』」

Zengzi powiedział: Ośmielam się zapytać o cnotę *de* mędrców, czyż było w niej coś większego niż *xiao*?

¹⁵ Pieśń 256, „Dostojeństwo” (*Yi* 抑), w: KONFUCJUSZ, *Księga Pieśni*, przeł. Marzenna Szlenk-Illiewa, 356

Mistrz odpowiedział: Ze [wszystkiego] na niebie i ziemi, [co posiada] naturę, najcenniejsi są ludzie. [Jeśli zaś chodzi] o ludzkie postępowanie, nie ma nic większego niż *xiao*. W *xiao* nie ma nic większego niż bojaźń wobec ojca. W bojaźni wobec ojca nie ma nic większego niż zjednoczenie go z niebem. To właśnie [czynił] Księżę Zhou. Dawniej Księżę Zhou składał ofiary na wiejskich ołtarzach Hou Ji, aby zjednoczyć go z niebem; składał ofiary dla Króla Wen na ołtarzu przodków [znajdującym się] w Jaśniejącym Pawilonie, aby zjednoczyć go z najwyższym bóstwem. Dlatego ze [wszystkich państw] w obrębie czterech mórz przybyli wszyscy na swoich urzędach, aby [również brać udział w] składaniu ofiar. Cóż było większego w cnocie mędrców niż *xiao*?

Dlatego uczucie do rodziców rodzi się, gdy [dziecko siedzi u nich] na kolanach, [a gdy] zaczyna codziennie troszczyć się o rodziców, [pojawia się] bojaźń¹⁶. Mędrzy za pomocą bojaźni uczyli szacunku, za pomocą uczucia do bliskich uczyli miłości. Nauczanie mędrców nie było surowe, a jednak osiągało [swój cel], ich rządy nie były surowe, lecz wprowadzały ład, a to dlatego, że miały swój początek [w tym, co naturalne]. Sposób [postępowania w relacji] między ojcem i synem to natura nieba, prawość [cehuje relacje] między władcą a poddanym. Rodzice dają życie — nie ma nic większego ponad tę kontynuację, władca osobiście przejmuje [rolę zwierzchnika] — nie ma nic większego ponad tę hojność. Dlatego tych, którzy nie kochają swoich rodziców, lecz kochają innych ludzi, nazywa się takimi, którzy sprzeniewierzili się cnotliwemu [postępowaniu]; tych, którzy nie szanują swoich rodziców, lecz szanują innych ludzi, nazywa się takimi, którzy sprzeniewierzili się [dobremu] obyczajowi. Jeśli [władca wprowadza] nieporządek w miejsce ładu, to lud nie ma niczego [za czym może podążać]. Nie egzystuje w dobru, lecz jedynie w zepsutej cnocie. Nawet jeśli to osiągnie, człowiek moralnie doskonały *junzi* tego nie ceni.

Człowiek moralnie doskonały *junzi* nie postępuje w ten sposób. Przemawia, myśląc, czy [takie słowa] można wypowiedzieć; postępuje, myśląc, czy [takie czyny] przyniosą radość. Jego cnota i prawość są godne szacunku; to, co robi, staje się wzorem [postępowania dla innych]; jego postawa jest warta uwagi; to, kiedy idzie naprzód i kiedy się wycofuje, może być naśladowane; w ten sposób przejmuje on [rolę zwierzchnika] nad swoim ludem. Dlatego jego lud może podziwiać i kochać go, naśladować i upodabniać się niego.

¹⁶ Zdanie niejasne, tłumaczenie uzależnione od interpunkcji. Tłumaczę za Leggem. „圣治 — The Government of the Sages”, Chinese Text Project, dostęp 28.12.2008, <https://ctext.org/xiao-jing/government-of-the-sages/ens>

Dlatego może on osiągnąć sukces w nauczaniu moralnego zachowania, i egzekwować zarządzane rozkazy.

W Księdze Pieśni zapisano:

„Mój pan jest dobrym człowiekiem,
zwyczajów swych nie odmienia”¹⁷.

紀孝行 ZAPIS O [WŁAŚCIWEJ KOLEJNOŚCI] POSTĘPOWANIA [ZGODNEGO Z] *XIAO*

子曰：「孝子之事親也，居則致其敬，養則致其樂，病則致其憂，喪則致其哀，祭則致其嚴。五者備矣，然後能事親。事親者，居上不驕，為下不亂，在醜不爭。居上而驕則亡，為下而亂則刑，在醜而爭則兵。三者不除，雖日用三牲之養，猶為不孝也。」

Posłuszny syn służy swoim rodzicom w następujący sposób. W domu [odnosi się do rodziców] z najwyższym szacunkiem; pielęgnuje ich z największą radością; gdy są w złym zdrowiu, odczuwa najwyższy niepokój; nosząc po nich żalobę, przejawia największy żal; składając im ofiary, okazuje [im] najwyższy respekt. Gdy [opanował już] te pięć [zachowań], [można o nim powiedzieć], że umie służyć swoim rodzicom. Ten, który umie służyć swoim rodzicom, znajdując się na górze¹⁸ — będzie wolny od pychy, jako podwładny — nie będzie powodować chaosu, między zaś równymi sobie nie będzie powodował kłótni. Na górze pycha wiedzie ku zgubie, na dole chaos ściąga kary, między równymi sobie kłótnie prowadzą do walk. Jeśli nie uda się pozbyć tych trzech [postaw], pomimo że syn codziennie będzie składał trzy ofiary, aby pielęgnować [rodziców], nie będzie można go nazwać tym, który postępuje zgodnie z *xiao*.

五刑 PIĘĆ KAR

子曰：「五刑之屬三千，而罪莫大於不孝。要君者無上，非聖人者無法，非孝者無親。此大亂之道也。」

Jest trzy tysiące przestępstw, w które wymierzonych jest pięć kar, ale nie ma większego przewinienia niż [zachowanie niezgodne] z *xiao*. Ci, którzy grożą władcy, nie [mają szacunku] dla przełożonych; ci, którzy odrzucają mędrców, nie [mają szacunku dla] prawa; ci, którzy odrzucają [zachowanie

¹⁷ Pieśń 152, „Gołąbka” (*Shi Jiu*, 鵲鳩), w: KONFUCJUSZ, *Księga Pieśni*, przeł. Marzenna Szlenk-Iliewa, 180

¹⁸ Tzn. będąc zwierzchnikiem

zgodne z] *xiao*, nie [mają] uczuć wobec bliskich. To droga, która prowadzi do wielkiego chaosu.

廣要道 SZERZEJ [O TYM, CO OZNACZA] „OGRANICZAĆ SIĘ DO [DZIAŁANIA ZGODNEGO] Z NATURALNYM ŁADEM DAO”

子曰：「教民親愛，莫善於孝。教民禮順，莫善於悌。移風易俗，莫善於樂。安上治民，莫善於禮。禮者，敬而已矣。故敬其父，則子悅；敬其兄，則弟悅；敬其君，則臣悅；敬一人，而千萬人悅。所敬者寡，而悅者眾，此之謂要道也。」

Mistrz powiedział: Nie ma lepszej metody nauczania ludu miłości wobec bliskich, niż [wpajanie im] [zachowania zgodnego] z *xiao*. Nie ma lepszej metody nauczania ludu [norm] rytuału i karności, niż [wpajanie im] posłuszeństwa [wobec braci]. Aby różnicować sposoby zachowania i zmieniać obyczaje, nie ma nic lepszego niż muzyka. By zaprowadzić spokój wśród elit i rządzić ludem, nie ma nic lepszego niż [rytuał] *li*. [Rytuał] *li* to szacunek i nic ponadto. Dlatego, okazywanie szacunku swojemu ojcu, czyni synów szczęśliwymi; okazywanie szacunku swoim starszym braciom, czyni młodszych [braci] szczęśliwymi; okazywanie szacunku swojemu władcy, czyni ministrów szczęśliwymi. Uszanuj jednego człowieka, a uszczęśliwisz wszystkich. Uszanuj kilku, a uszczęśliwisz wielu. Oto, co nazywamy ograniczeniem się do [działania zgodnego] z naturalnym ładem *dao*”.

广至德 SZERZEJ [O TYM, CZYM JEST] NAJWYŻSZA CNOTA

子曰：“君子之教以孝也，非家至而日见之也。教以孝，所以敬天下之为人父者也。教以悌，所以敬天下之为人兄者也。教以臣，所以敬天下之为人君者也。《诗》云：‘恺悌君子，民之父母。’非至德，其孰能顺民如此其大者乎！”

Mistrz powiedział: To, w jaki sposób człowiek moralnie doskonały *junzi* naucza o [zachowaniu zgodnym z] *xiao*, nie [polega na] przybywaniu do klanów i codziennym spotykaniu się z nimi. Naucza zachowania [zgodnego z] *xiao* po to, aby wszyscy ojcowie na świecie byli szanowani. Naucza szacunku dla starszych braci po to, aby wszyscy starsi bracia na świecie byli szanowani. Naucza [jak być dobrym] ministrem, aby wszyscy władcy na świecie byli szanowani.

W Księdze Pieśni zapisano:

„Bądźże radosny, szlachetny panie,
Ojciec i matka [swojego] ludu”¹⁹.

廣揚名 SZERZEJ [O TYM, CO OZNACZA] „BY CHWALONO NASZE IMIĘ W PRZY-
SZŁOŚCI”

子曰：「君子之事親孝，故忠可移於君。事兄悌，故順可移於長。居家
理，故治可移於官。是以行成於內，而名立於後世矣。」

Mistrz powiedział: Człowiek moralnie doskonały służy rodzicom [zgodnie z] *xiao*, dlatego to poczucie powinności może przenieść na swego władcę. Służy braciom, dlatego posłuszeństwo to może przenieść na starszych. To, jak zarządza domostwem, może zostać przeniesione na piastowanie funkcji urzędniczej. Dlatego, jeśli jego zachowanie w domu jest kompletne, zapewnia sobie [dobre] imię wśród ludu²⁰ i [będzie znany] potomnym.

諫諍 UPOMINANIE

曾子曰：「若夫慈愛、恭敬、安親、揚名，則聞命矣。敢問子從父之令，可謂孝乎？」子曰：「是何言與，是何言與！昔者天子有爭臣七人，雖無道，不失其天下；諸侯有爭臣五人，雖無道，不失其國；大夫有爭臣三人，雖無道，不失其家；士有爭友，則身不離於令名；父有爭子，則身不陷於不義。故當不義，則子不可以不爭於父，臣不可以不爭於君；故當不義，則爭之。從父之令，又焉得為孝乎！」

Zengzi rzekł: Jeśli chodzi o zalecenia dotyczące uczuć i miłości, szacunku i poważania, pokoju i sławienia swego imienia, to już je słyszałem. Ośmielam się zapytać, czy [zwykłe] wykonywanie rozkazów ojca można nazwać [zachowaniem zgodnym z] *xiao*?

Mistrz odpowiedział: Cóż to za słowa! Cóż to za słowa! W starożytności, jeśli Syn Nieba miał siedmiu ministrów, [którzy się z nim] spierali, to nawet jeśli rządził niezgodnie z naturalnym ładem *dao*, nie tracił swojego państwa. Jeśli książę miał pięciu ministrów, [którzy się z nim] spierali, to choćby rządził niezgodnie z naturalnym ładem *dao*, nie tracił swojego państwa. Jeśli wysoki urzędnik miał trzech ministrów, [którzy się z nim] spierali, nawet

¹⁹ Tłumaczenie własne, wzorowane na tłumaczeniu Marzenny Szlenk-Illiewy. Tego fragmentu nie ma w obecnej wersji *Księgi Pieśni*, lecz jest on podobny do pieśni 4, „Gną się gałęzie drzew” (*Jiu Mu* 樛木), w: KONFUCJUSZ, *Księga Pieśni*, przeł. Marzenna Szlenk-Illiewa, 28

²⁰ Wyrażenie *nei* 內 oznacza ‘w domu, w rodzinie’, *li* 立 odnosi się do działań człowieka poza domem, w sferze publicznej, w społeczeństwie.

jeśli rządził niezgodnie z ładem moralnym *dao*, to nie tracił swojego klanu. Jeśli pomniejszy urzędnik miał przyjaciół, [którzy się z nim] spierali, nie oddalał się [od obowiązków], które dyktował mu jego status. Jeśli ojciec miał syna, [który się z nim] spierał, jego osoba nie wpadała w pułapkę [czynienia tego, co] niesłuszne. Wtedy zatem gdy [dzieje się to, co] niesłuszne, syn nie powinien powstrzymać się od sporu z ojcem, poddany nie powinien powstrzymać się od sporu z władcą. Tam zatem, gdzie ma miejsce niesprawiedliwość, tam trzeba się o to spierać. ‘Wykonywać [jedynie] rozkazy ojca’, jakże można uznać to za [zachowanie zgodne z] *xiao*.

感應 WPLYW [XIAO] I REAKCJA [NA NIE]

子曰：「昔者明王事父孝，故事天明；事母孝，故事地察；長幼順，故上下治。天地明察，神明彰矣。故雖天子，必有尊也，言有父也；必有先也，言有兄也。宗廟致敬，不忘親也；修身慎行，恐辱先也。宗廟致敬，鬼神著矣。孝悌之至，通於神明，光於四海，無所不通。《詩》云：『自西自東，自南自北，無思不服。』」

Mistrz powiedział: W starożytności oświeceni królowie służyli swoim ojcom [zgodnie z] *xiao*, dlatego służyli niebu z bystrością; służyli swoim matkom [zgodnie z] *xiao*, dlatego służyli ziemi z uwagą. Młodszy i starsi żyli ze sobą harmonijnie, dlatego [zarówno] to, co na górze, jak i to, co na dole, było uporządkowane. [Jeśli] niebo i ziemia [zarządzane są za pomocą] bystrości i uwagi, wtedy bóstwa objawiają [swe błogosławieństwo]. Dlatego nawet Syn Nieba musi mieć [kogoś, kogo] szanuje — mowa o jego ojcu; musi mieć [kogoś, komu oddaje] pierwszeństwo — mowa o jego starszych braciach. W świątyni przodków [okazuje] najwyższy szacunek, nie zapomina o swoich rodzicach, samodoskonali się i postępuje ostrożnie, obawia się [bowiem] przynieść wstyd swoim przodkom. [Gdy] w świątyni przodków okazuje najwyższy szacunek, duchy i bóstwa [są obecne]. [Gdy] *xiao* i szacunek dla starszych osiągną swą pełnię, łączy się on z jasnością bóstw, rozświetla cały świat, nie ma miejsca, w które nie dotarłaby [jasność].

W Księdze Pieśni zapisano:

„Gdzie zachód, wschód, południe, północ
— nikt wokół nie śmiał mu nie ulec”²¹.

²¹ Pieśń 244, „Cieszył się sławą władcy Wen Wang” (*Wen Wang you Sheng*, 文王有聲), w: KONFUCJUSZ, *Księga Pieśni*, przeł. Marzenna Szlenk-Iliewa, 332

事君 SŁUŻBA WŁADCY

子曰：「君子之事上也，進思盡忠，退思補過，將順其美，匡救其惡，故上下能相親也。《詩》云：『心乎愛矣，遐不謂矣，中心藏之，何日忘之。』」

Mistrz powiedział: Człowiek doskonały moralnie *junzi* służy swym władcom [w taki sposób], że gdy przybywa [na dwór], myśli [tylko o tym], aby z poczuciem powinności wypełnić wszystkie swe obowiązki, gdy zaś wraca [do siebie], myśli [tylko o tym], jak poprawić swoje błędy. Toruje drogę temu, co dobre, i poprawia, to co jest złe. Dlatego [zarówno] ci na górze, jak i ci na dole mogą darzyć się wzajemnie uczuciem.

W Księdze Pieśni zapisano:

„Miłość do niego serce me przepelnia,
dlaczego zatem nie mówię mu o tym?
Uczucia tego będę strzec w swym sercu,
czy dzień nadejdzie taki, że zapomnę?”²²

喪親 ŻAŁOBA PO RODZICACH

子曰：「孝子之喪親也，哭不偯，禮無容，言不文，服美不安，聞樂不樂，食旨不甘，此哀戚之情也。三日而食，教民無以死傷生。毀不滅性，此聖人之政也。喪不過三年，示民有終也。為之棺槨衣衾而舉之，陳其簠簋而哀戚之；擗踊哭泣，哀以送之；卜其宅兆，而安措之；為之宗廟，以鬼享之；春秋祭祀，以時思之。生事愛敬，死事哀戚，生民之本盡矣，死生之義備矣，孝子之事親終矣。」

Mistrz powiedział: Jeśli syn, który [postępuje zgodnie] z *xiao* nosi, żałobę po rodzicach, to łka, lecz nie zanosi się szlochem; postępuje zgodnie z rytuałem *li*, lecz nie zwraca uwagi na swój wygląd; mówi, lecz jego słowa nie są wyrafinowane; gdy przywdziewa piękne szaty, czuje się niespokojny; słysząc muzykę, nie odczuwa radości; jedząc, nie zwraca uwagi na smak. Oto właśnie uczucia związane [z przeżywaniem] żałoby. Po trzech dniach może zjeść, [ponieważ] uczy się lud, aby zmarli nie krzywdzili żywych. [To] niedogodność, która nie powoduje zniszczenia ludzkiej natury, takie są właśnie rządy mędrców. Żałoba nie [powinna] trwać dłużej niż trzy lata, aby pokazać ludziom, że musi się skończyć. [Należy przygotować] dla zmarłego

²² Pieśń 228, „Morwa w dolinie” (*Xi Sang*, 隰桑), w: KONFUCJUSZ, *Księga Pieśni*, przeł. Marzenna Szlenk-Iliewa, 305

wewnętrzna i zewnętrzna trumnę, pogrzebowe ubrania, całun, podnieść [ciało i umieścić je w trumnie]. [Należy] ustawić naczynia ceremonialne²³ i [odprawić ceremoniał] żałobny. [Należy] bić się w piersi i tupać, zanosząc się od płaczu, w czasie gdy [zmarły] jest odprowadzany do grobu. [Należy] użyć wróżb i wybrać właściwe miejsce na grobowiec, aby mógł tam spocząć w pokoju. Świątynia przodków powinna zostać przygotowana [na przyjęcie tabliczki z jego imieniem], a także na złożenie ofiary jego duchowi. [Należy] odprawiać ceremonie ofiarne na wiosnę i na jesieni, aby regularnie go wspominać. Za życia służąc mu z szacunkiem i miłością, po śmierci oplakując z żalem i bólem, żywi do końca wypełniają swój podstawowy [obowiązek], [w ten sposób] to, co należy uczynić wobec żywych i zmarłych, jest spełnione, a syn, który [postępuje zgodnie z] *xiao*, kończy swe powinności.

BIBLIOGRAFIA

EDYCJE

- „*Xiao Jing* – The Classic of *Xiao* with English Translation & Commentary 孝經 英語譯解 by Zeng Zi (505–436 B.C.E) 曾子 著 (前 505–436 年)”. English Translation and Commentary by Feng Xin-ming (May 2007, revised February and May 2008). TSOI DUG才德. Dostęp 28.12.2018. http://www.tsoidug.org/Xiao/Xiao_Jing_Comment_Comp.pdf
- „孝经 – Xiao Jing”. Chinese Text Project. Dostęp 28.12.2018. <https://ctext.org/xiao-jing/ens>.
- Księga Pieśni*. Przełożyła Marzenna Szlenk-Iliewa. Warszawa: Wydawnictwo ALFA, 1995.

OPRACOWNIA

- KNAPP, KEITH N. 1995. „The Ru Reinterpretation of Xiao”. *Early China* 20: 195–222. JSTOR. Dostęp 28.12.2018. <http://www.jstor.org/stable/23351767>.
- LÄÄNEMETS, MÄRT. 1996. „The Conception of Filial Piety in Early Confucian Texts”. *Religio. Revue pro Religionistiku*, 4, issue 2: 139–148. Studie. Dostęp 30.04.2019. https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/124763/2_Religio_4-1996-2_5.pdf?sequence=1.
- RUDD, HERBERT FINLEY. 1914. *Chinese Moral Sentiments Before Confucius: A Study in the Origin of Ethical Valuations*. Ph.D. Graduate Divinity School, 1914. CreateSpace Independent Publishing Platform, 2016.
- XU QUANXING i HUANG DEYUAN. 2008. „Theory on the Cultivation of Cognitive Subjects in Chinese Philosophy”. *Frontiers of Philosophy in China* 3, No. 1: 39–54. Dostęp 28.12.2018. <https://www.jstor.org/stable/40343859>.

²³ *Fu* 簠 to brązowe naczynie ofiarne o czterech bokach, natomiast *gui* 簋 to naczynie okrągłe.

XIAO JING 孝經 — WCZESNE ZNACZENIE POJĘCIA *XIAO* 孝
I TŁUMACZENIE TEKSTU

Streszczenie

Artykuł zawiera tłumaczenie na język polski klasycznego tekstu konfucjańskiego pt. *Xiao Jing* oraz analizę wczesnego znaczenia pojęcia *xiao*, zwykle tłumaczonego na angielski jako „filial piety”, czyli „synowska nabożność” lub „posłuszeństwo synowskie”. Osoba, która nauczyła się słuchać i opiekować się rodzicami, jest w stanie rozszerzyć to uczucie na innych poza rodziną. To sprawia, że *xiao* jest korzeniem *ren*, oznaczającego przykładowe zachowania wobec wszystkich ludzi. Dlatego uczenie się, jak zachowywać się zgodnie z *xiao*, jest pierwszym etapem konfucjańskiego samodoskonalenia. *Xiao Jing*, tradycyjnie przypisywane uczniowi Konfucjusza — Zengzi, zapewnia krótki, ale ważny wgląd w jedną z podstawowych konfucjańskich koncepcji etycznych.

Słowa kluczowe: *Xiao Jing*; Zengzi; Konfucjusz; konfucjańskie koncepcje etyczne; samorozwój; *xiao*; synowska pietas; *ren*; zachowanie wobec ludzi.